

Analýza edukačného príbehu s morálnou dilemou podľa teórie G. Linda

Analysis of an educational story with a moral dilemma according to the theory of G. Lind

Ján Kaliský

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Abstrakt: Riešenie morálnych dilem má neoddeliteľné miesto v morálnej výchove. Preto jednou z dôležitých úloh učiteľa etickej výchovy nie je len rozvíjať u žiakov schopnosť kompetentne riešiť morálne dilemy, ale predovšetkým podporovať ich zručnosť porozumieť podstate morálnej dilemy. Autor sa v štúdiu zameriava práve na proces vytvárania dilematického jadra príbehu s morálnym obsahom, pričom postupuje od morálneho konfliktu k morálnej dileme. Analyzuje kľúčové štruktúrne prvky, logickú a formálnu štruktúru morálnej dilemy na príklade modelového príbehu. Poukazuje na bežné chyby, ktorým by sa malo vyhnúť. Autor sa teoreticky opiera o didaktickú metódu KMDD nedávno zosnulého psychológa a neokohlbergovca G. Linda, v ktorej je príbeh s morálnou dilemou kľúčovým prvkom.

Kľúčové slová: didaktické metódy, morálna dilema, KMDD, G. Lind, morálna kompetencia, inteligencia.

Abstract: Solving moral dilemmas has an inherent place in moral education. Therefore, one of the important tasks of the teacher of ethics education is not only to form in students the ability to solve moral dilemmas competently, but first of all to support their skill in understanding the essence of a moral dilemma. In the study, the author focuses precisely on the process of creating the dilemmatic essence of the story with a moral core, proceeding from moral conflict to moral dilemma. It analyses the key structural elements, the logical and formal structure of a moral dilemma based on a sample story. It points out common mistakes that should be avoided. The author theoretically relies on the KMDD didactic method of the recently deceased psychologist and neo-Kohlbergian G. Lind, in which the story with a moral dilemma is the key.

Keywords: didactic methods, moral dilemma, KMDD, Georg Lind, moral competence, intelligence.

1 Úvod

Riešenie morálnych dilem má neodmysliteľné miesto v mravnej výchove. Preto je jednou z dôležitých úloh učiteľa etickej výchovy nielen formovať u žiakov schopnosť morálne dilemy riešiť kompetentne, ale v prvom rade podporiť ich zručnosť porozumieť podstate morálnej dilemy. V štúdiu sa zameriavame práve na proces kreovania dilematickej podstaty príbehu s morálnym jadrom, postupujúc od morálneho konfliktu k morálnej dileme. Analyzujeme kľúčové štrukturálne prvky, logickú a formálnu štruktúru morálnej dilemy na vzorovom príbehu. Poukazujeme na časté chyby, ktorým sa treba vyhnúť. Teoreticky sa opierame o didaktickú metódu KMDD (Konstanzer Methode der Dilemma-Diskussion) nedávno zosnulého nemeckého psychológa a neokohlbergiána Georga Linda (2009, 2013), v ktorej je práve príbeh s morálnou dilemou kľúčový. Významnými autormi, ktorí, okrem nás (Kaliský, 2013a, 2013b; 2015), tematizovali pedagogický rozmer riešenia morálnych dilem sú P. Vacek (2011), P. Lajčiaková (2008), L. Rovňanová (2016).

Práve analýza príbehu s morálnou dilemou núti riešiteľa uvedomovať si všetky zúčastnené morálne hodnoty, ich artikulovaný priestor, ich význam a motívy, ktoré môžu byť za nimi. Frekvenciou riešenia takýchto situácií rastie morálna kompetencia jednotlivca (Lind, 2009). Preto je v edukačnom procese dôležité, aby učiteľ riešeniu edukačných morálnych dilem venoval pozornosť. G. Lind ako efektívny didaktický nástroj navrhol ním modifikovanú Kohlbergovu metódu a nazval ju *Konstancká metóda riešenia morálnych dilem*. Je efektívna, pre žiakov/študentov zaujímavá, metodicky prítiahľivá (Kaliský, 2015) avšak vyžaduje si 90 minútový časový priestor na realizovanie riadenej diskusie. V školských podmienkach je to možné pri spojení dvoch vyučovacích hodín, alebo ak sa výučba realizuje projektovo, či blokovo (napr. záujmové krúžky, či škola v prírode). Dostatok času je však spoločnou požiadavkou väčšiny zážitkových metód vo vyučovaní.

Ešte širšie využitie má takýto dilematický príbeh vo vysokoškolskom vzdelávaní, keďže okrem riešenia morálnej dilemy sa študenti môžu zaoberať aj ich kreatívnym vytváraním, následnom aplikovaní v rámci povinnej praxe, či metodologickom verifikovaní efektivity zvyšovania morálnej kompetencie v akčnom pedagogickom výskume. Dá sa predpokladať, že takýto postup tvorby príbehu ešte zosilňuje proces morálneho učenia.

2 Štruktúra príbehu s morálnou dilemou

Morálna dilema je ťažká a nevyhnutná voľba medzi dvomi zdanlivo rovnocennými rozhodnutiami. Vyhnutie sa riešeniu, ako tretia možnosť, nie je možné, obe možnosti riešenia sa však vzájomne vylučujú. Je to rozhodovanie pod tlakom nevyhnutného, či neodvratného konania s vedomím, že obe možnosti by boli morálne, avšak ani jedna nie je chcená, lebo uškodí nejakému inému morálnemu pravidlu. Dilema teda obsahuje rozpor, s ktorým sa konajúci nechce zmieriť. Aby rozhodol, musí zvážiť všetky situačné kontexty a všetky „za a proti“ oboch možností. Pri ich posudzovaní bude hľadať morálne hodnoty, ktoré by najlepšie podporili morálne princípy, teda tie, ktoré sú morálne vyššie hodnotené. Ich analýza predchádza finálnemu rozhodnutiu.

Avšak nie každé rozhodnutie, hoci akokoľvek ťažké, bude morálnou dilemou. Tu sa treba striktnie upriamiť na prídavné meno morálny a vylúčiť treba všetky rozhodnutia, ktoré s morálkou nesúvisia. Napríklad, ak premýšľam, ako správne postaviť kovovú posuvnú bránu pri dome ako vstup na pozemok, bude to úloha odborne ťažká, avšak mimo kontext etiky, lebo ide o oblasť techniky a riešiť budeme technickú správnosť, nie morálnu. S morálkou mohlo súvisieť len predchádzajúce rozhodnutie, keď sme uvažovali, či bránu vôbec stavať a prečo vôbec. Chceme, aby bol každý vítaný? Prečo áno, prečo nie? Postaviť ju na vlastnom pozemku, alebo nenápadne sa podať do cesty o pol metra? Postaviť ju nepriehľadnú a s ostatným drôtom alebo nie? Preto, samozrejme, tvrdíme, že morálna situácia môže vzniknúť len v kontakte dvoch cítiacich bytostí, bytostí, ktoré sú schopné rozlišovať medzi dobrom a zlom alebo slasťou a bolesťou.

Taktiež treba upresniť aj pojem *dilema* a odlíšiť ho od *morálneho konfliktu*. Zatiaľ čo pri konflikte vieme, čo je správne, nič neprotirečí voči tomu, aby sme volili morálne správnu voľbu, neurobíme to. Pri dileme nevieme, čo je správne, v hre je veľa hodnôt, dokonca dichotomicky a disjunktívne stoja proti sebe, navzájom sa vylučujú.

Na názorné zobrazenie dilematickej morálnej situácie uvedme nasledujúci krátky príbeh.

Pedagogická konferencia

Marta žije v neuspokojenom manželstve hádam už dvadsať rokov. Býva v malej dedinke, jej dve deti už vyrástli a začínajú žiť vlastné životy prevažne mimo pôvodný domov. Jej manžel ostáva dlho v práci a po nej často ide hrať tenis s kolegami a potom už pre Martu nemá ani jedno pekné slovo.

Marta je učiteľkou a práve pricestovala na pedagogickú konferenciu do hlavného mesta, v ktorom pred dvadsiatimi rokmi aj študovala na vysokej škole. Konferencia je dvojdňová a stretáva tam mnoho ďalších učiteľov z celej krajiny. Medzi nimi stretáva aj svoju veľkú lásku zo študentských čias, muža jej dávnych, krásnych spomienok. Po konferencii spolu zašli na šálku kávy do blízkej kaviarne, zaspomínali na staré časy a dlho sa rozprávali o svojich životných príbehoch. Spolu strávili veľmi príjemný večer v kaviarni. Marta sa dozvedá, že manželstvo jej priateľa sa nevydarilo, je rozvedený a v podstate ho trápi, že žije sám.

Avšak už je veľmi neskoro večer a je čas pobrat' sa na hotelovú izbu. Marta zisťuje, že aj jej priateľ je ubytovaný v neďalekom hoteli. Následne pri lúčení je zaskočená, keď jej navrhne, aby prijala jeho pozvanie na pohár vína k sebe na izbu. Marta váha...

Mala by Marta jeho pozvanie prijať? (Prečo áno? Prečo nie?)

Nemecký profesor psychológie, Georg Lind (1947 – 2021), neokohlbergián, učil, že edukačný príbeh s morálnou dilemou má trojitú štruktúru. Ako prvá nás osloví **stylistická rovina**, lebo z literárneho pohľadu tento krátky príbeh má svoj úvod, jadro a záver. Zatiaľ čo G. Lind navrhuje, aby na konci príbehu stálo jasné rozhodnutie, voči ktorému môže recipient interagovať, z našej didaktickej praxe sa ukazuje, že otvorený koniec príbehu me-

nej rámčuje, či ohraničuje myslenie v počiatkovej fáze premýšľania. Po **obsahovej stránke** má príbeh prezradiť len hlavné rysy situácie, nemá predkladať riešenia, ani analýzy, len na deskriptívnej rovine, v podstate stroho, uvedie čo sa deje, avšak vzťahy, prečo sa to tak deje, nevyjasňuje. To je úloha pre diskutujúcich, aké hodnoty v deji nachádzajú a ako ich legitimitu argumentujú (sú vedení do hypotetického myslenia). Náš príbeh „Pedagogická konferencia“ má štyri odseky, prvý naznačuje socio-ekonomicko-psychologické pozadie hlavnej aktérky príbehu, druhý odstavec informuje o aktuálnom dianí dôležitej situácie, tretí odstavec predkladá morálnu dilemu a štvrtý odstavec sa obracia na čitateľa, aby po racionálnej úvahe rozhodol a svoje rozhodnutie odôvodnil.

Logickú štruktúru uvedenej dilemy môžeme vyjadriť takto: Ak p a q predstavujú dve rovnocenné alternatívy konania a r a s dve morálne hodnoty, tak táto dilema má typickú štruktúru vylučujúcej disjunkcie, ktorú uvádzame v tabuľke 1.

Tabuľka 1: Logická štruktúra príbehu.

Štruktúra dilemy	Dilema na pedagogickej konferencii
Buď p alebo q .	Buď Marta pozvanie na pohár vína prijme, alebo neprijme.
Ak p , potom r .	Ak Marta pozvanie prijme, potom veľmi pravdepodobne ostane u kamaráta na noc.
Ak q , potom s .	Ak Marta pozvanie neprijme, ostane verná manželovi.
Preto: buď r alebo s .	Preto, buď rešpektovať vlastné aktuálne city, alebo manželskú vernosť.

Ako vidíme, morálna dilema tematizuje neodvratný *hodnotový* konflikt, v ktorom každom prípade utrpí jedna hodnota, bude zamietnutá (proti našej vôli). Etické riešenie nastolenej dilemy vyžaduje odôvodnené rozhodnutie, ktorú hodnotu uprednostniť. Tu treba ešte zmieniť, že G. Lind odporúča, aby všetky tzv. technické riešenia boli zo situácie vylúčené, preto situácia žiada rozhodnutie rýchle, ak sa hodnota má dosiahnuť.

Tretia rovina situácie je **morálna**. Konflikt zastúpených hodnôt môžeme tiež graficky znázorniť schémou 1.

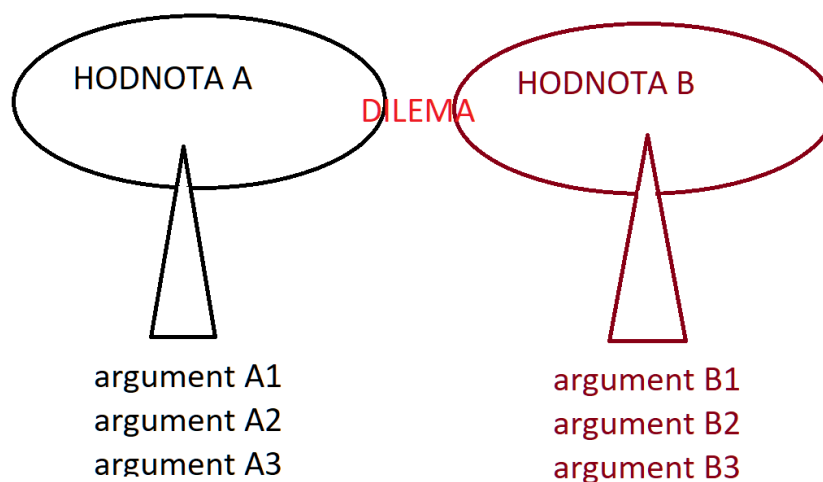


Schéma 1: Vizualizácia hodnotového vzťahu dilemy.

V analyzovanom príbehu sa stretávajú minimálne dve hodnoty, často sa dajú rôzne pomenovať a často súvisia alebo sa prelínajú s inými hodnotami. O morálnych hodnotách, ako sme už uviedli vyššie, hovoríme vtedy, ak sú dobrom pre cítiacu bytosť v interakcii s inou bytosťou. Okrem Marty a jej dávnej lásky sú v príbehu priamo spomenutí aj manžel Marty a jej dve deti. Príbeh sa v diskusii dá dotvoriť aj ďalšími osobami, ktoré síce nie sú explicitne menované, avšak zo situácie a roly zúčastnených sú predpokladané; napríklad potenciálni rodičia Marty a jej manžela, žiaci v škole, pre ktoré je učiteľka vzorom, kolegovia v práci, boh a duchovní predstavení, ak je Marta nábožensky veriaci atď. Hodnota A môže predstavovať partnerskú lásku, prijatie, pochopenie, partnerské šťastie a hodnota B môže predstavovať manželskú vernosť, pevnú rodinu, čestnosť voči sľubu. V tomto prípade nejde o morálny konflikt, ale ide o dilemu, keďže proti sebe stoja žiaduce morálne hodnoty, avšak nedajú sa realizovať súčasne. Ak by Marta nemala morálny dôvod, lebo v doterajšom manželstve je šťastná, hodnota A by sa neobjavila, bola by saturovaná, išlo by o nelegitímne porušenie morálnej normy, teda o morálny konflikt. Riešenie by bolo jednoznačné. V dilematickom príbehu riešenie však jednoznačné nie je, často sa ani okamžite nedá nájsť.

3 Chyby v tvorbe príbehu s morálnou dilemou

Nasledujúci výpočet chýb sa opiera o obsahovú analýzu súboru 120 príbehov s morálnou dilemou, ktoré v rokoch 2018-2020 vytvorili vysokoškolskí študenti pedagogickej fakulty počas navštevovania predmetu *Riešenie morálnych dilem*. Na jednej strane sa v nich odzrkadľuje ich samotné subjektívne porozumenie povahy morálneho problému a na druhej strane didaktická zručnosť jeho artikulácie. Chyby menujeme nie podľa početnosti, ale podľa dôležitosti.

Chyba (Ch.) 1: príbeh netematizuje **morálny problém**, ale je z inej odbornej oblasti. Napríklad otázka *čo vo vzdelávaní upraviť, aby žiaci dosahovali lepšie výsledky?* zasahuje pedagogickú (didaktickú) a nie etickú oblasť. Môže to byť problém ťažký a diskusia dlhá, ak je k dispozícii veľa možných metód, foriem a stratégií, avšak tematizuje inú vedeckú oblasť. Aby spadala do etiky, museli by sme otázku preformulovať napr. do podoby *Prečo má učiteľ chcieť, aby žiaci dosiahli čo najlepšie výsledky?* Takto by sme tematizovali motív konania a ten vždy súvisí s hodnotami.

Ch. 2: tematizovaná je **nehodnota**. V strete hodnôt sa objaví nehodnota (teda ani len ekonomická hodnota, alebo technická atď.); napríklad v našom príbehu by nehodnota bola „manželská nevera“. Avšak proti sebe v našom príbehu nestoja hodnoty „manželská vernosť“ a „nevera“, hoci sa hlavná protagonistka príbehu rozhoduje aj medzi nimi. Voči manželskej vernosti stojí silná emocionálna sympatia a náklonnosť voči známemu človeku a vôľa byť s ním (napr. zalúbenie).

Ch. 3: nenaznačenie **dôvodov**, alebo naopak ich nerovnovážne akcentovanie. Obidve hodnoty, ktoré v dileme súperia sú podporené načrtnutými dôvodmi. Principiálne sa v príbehu neakcentuje kauzalita, súvislosti si recipienti majú domyslieť v kontexte svojich životných príbehov a vlastných hodnotových postojov. Príbeh nemá obsahovať interpretácie.

Dôležité je, aby sa neuviedlo veľa situačných dôvodov, keďže chceme, aby sa recipienti ľahšie identifikovali s hlavnou postavou. Najdôležitejšie je však ich kvalitatívne rovnovážne rozloženie. Ak argumenty pre jednu zo súperiacich hodnôt sú kvalitatívne omnoho významnejšie, riešenie príbehu je jednoznačné a nepôjde o dilemu. Rozhodnutie bude ľahšie. V našom príbehu jednu hodnotu podporujú tri explicitné dôvody (manželstvo na dedine, dve deti, učiteľská profesia), druhá hodnota môže byť podporená tromi explicitnými dôvodmi (neuspokojené manželstvo, prázdny dom, rozvedený kamarát, ktorý nechce žiť sám).

Ch. 4: nedostatočná kontroverznosť/spornosť situácie. Spornosť v našom príbehu spočíva v možnej nevere. Zaľúbenie si berie daň manželskej nevery. Je však legitímne, aby sa Marta nanovo zaľúbila? A môže byť uchvátená citom aj pred rozvodom, alebo až po ňom? Manželský sľub jej bráni slobodne konať v nových vzťahoch, avšak sľub porušil aj jej manžel, lebo sľúbil, že bude s ňou a bude ju ľúbiť. Ak sľub porušil on, môže aj ona? Alebo má brat ohľad na svoju povesť v malej dedinke? Je učiteľkou, bude neverná, bude rozvedená, akým vzorom bude pre žiakov? Ak je veriacou, má záväzok voči bohu a cirkvi? Aký? Vyhoria sa mnohé otázky, ktoré v pléne diskutujúcich sú rôznorodo diskutované a zodpovedané, za odpoveďami sú kľúčové životné hodnoty individuálnych svetonázorov.

Ch. 5: hodnotová voľnosť. Hodnoty v príbehu musia byť rozpoznateľné, konanie musí byť jednoznačné. Ak nevieme stanoviť aké hodnoty stoja proti sebe, ako zvolíme riešenie? V našom príbehu, ak by Marta nedostala pozvanie na pohár vína na izbu, boli by nejaké hodnoty v kolízii? Študenti môžu mať problém pomenovať hodnoty, ktoré sú za pozorovaným správaním; chybné stanovia, aká norma sa porušuje.

Ch. 6: nedostatočné zameranie problému. Sústredí sa príbeh len na jeden problém? Nie je obsahovo neurčitý? Obsahovo nielen znejasňuje a zneprehľadňuje, ak by sme otvorili viaceré morálne dilemy naraz, ale pre riešenie jednej je to aj kontraproduktívne. Príbeh sa musí koncentrovať len na jednu morálnu dilemu (jedného) hlavného aktéra, táto má byť izolovaná od všetkých ostatných problémov. Je to analogické ako by sme odpovedali na tzv. „dvojhlavú“ otázku v dotazníku.

Ch. 7: nevylúčenie „technických“ riešení. Situácia s morálnym obsahom je dilematická preto, lebo je ťažká na riešenie a to len za predpokladu obety inej hodnoty. Ak sa objaví možnosť „technického“ riešenia, ruší to dilemu a riešenie je jednoznačné. Napríklad ak hlavný protagonist zvažuje, či zranenému druhovi v zimných horách pred zotmením pomáhať, dá sa to len vtedy, ak s mobilom v ruke nestoja vedľa naštartovaného vrtuľníka, ktorý s raneným rýchlo odletí do nemocnice. Naš príbeh technické riešenie vylučuje.

Ch. 2: chýba časový tlak. Riešená situácia je preto ťažká, lebo na jej vyriešenie neostáva veľa času. Napríklad, výčitky svedomia nebudeme pociťovať, ak na riešenie máme 7 rokov. Očakáva sa bezprostredná reakcia a rozhodnutie treba prijať v priebehu minút, dní, týždňov. Práve vedomosť nutnosti bezodkladného rozhodnutia umožňuje úprimné a vážne rozhodovanie. V našom príbehu sa treba rozhodnúť okamžite, lebo sa rozídu každý iným smerom. Práve teraz je ideálna chvíľa pre milostný pomer, Marta ju nezažila už dávno. Ale môže?

Ch. 8: presýtenie aktérmi. Hlavný protagonista, ktorý rieši morálny problém, je pomenovaný hneď v úvode príbehu a všetko sa deje vo vzťahu k nemu. Táto perspektíva nesmie byť menená z pohľadu iných účastníkov, tí nemajú byť ani len pomenovaní menom, len vzťahom k hlavnému protagonistovi. Vedľajších aktérov by nemalo byť priveľa. Ak sa iným protagonistom začína a iným končí, je legitímne sa pýtať, kto vlastne čo rieši. V našom príbehu meno má len Marta (ďalšie postavy sú: jej manžel, jej deti, jeho kolegovia, jej priateľ, veľká láska zo študentských čias).

Ch. 9: blízkosť realite/primeranosť vývinovému stupňu diskutujúcich. Uvedomujeme si, že edukačné príbehy s morálnou dilemou sú hypotetické situácie, ktoré riešiteľov len hypoteticky pripravujú na skutočné konanie, ktoré takto už bude vopred premyslené. Avšak reálna situácia môže prebiehať úplne inak. Uvažovať však vieme len v situáciách, ktoré si vieme predstaviť, ktoré z časti poznáme z vlastného života a preto následne vieme zaujať k nim postoj. Didaktickou chybou je, ak by sme s malými deťmi riešili napríklad tému eutanázie, či potratu (nemajú k tomu dostatok kontextových informácií), alebo by sme s dospelými účastníkmi riešili etické problémy posádky kozmonautov na jednosmernej ceste na Mars. Je to príliš vzdialené životom, ktoré vedieme a každodenným problémom, ktoré riešime.

Ch. 10: dĺžka príbehu/nadbytočné informácie. Príbeh by nemal mať viac ako 200 slov. G. Lindovi sa toto javí ako efektívna dĺžka, ktorá zvyčajne poskytne dostatok informácií na uvedenie do situácie, identifikovanie sa s hlavným protagonistom a zaujatie postoja. Ak je príbeh prídlhý, obsahuje nadbytočné informácie. V praxi sa ukazuje, že preplnenie príbehu informáciami ochudobňuje následnú diskusiu, lebo je jasné, že na mieste protagonistu sa ani inak konať nedá (dilema mizne). V našom príbehu je veľa premenných nepomenovaných, napríklad aký názor na neveru mamy by mali Martine deti, aký názor by mal jej manžel, obyvatelia obce, či je Marta veriaca, či chcú Martiny rodičia rozvod svojej dcéry, či je jej kamarát dôveryhodný, či by si ju vzal za manželku atď. Ak na všetky tieto situačné kontexty bude príbeh poskytovať informácie, diskusia je autorom príbehu príliš jednoznačne zošňurovaná a diskusiu vylučuje. Práve absencia týchto informácií vedie k divergentnému mysleniu zúčastnených a prehľbuje ich diskusiu, do ktorých sa jednoducho naja so svojimi životnými skúsenosťami.

4 Záver

Už sme uviedli vyššie, že vo vysokoškolskom vzdelávaní sa študenti okrem riešenia morálnej dilemy môžu zaoberať aj kreatívnym vytváraním príbehu s morálnou dilemou, či už je z reálneho prostredia, semi-reálneho, alebo fiktívneho prostredia. Odborne, či tematicky môže otvárať ktorúkoľvek oblasť života. Študenti učiteľských študijných orientácií následne tieto príbehy môžu aplikovať v rámci povinnej pedagogickej praxe so skupinou žiakov. Výskumne orientovaní študenti môžu verifikovať efektívnosť zvyšovania morálnej kompetencie v akčnom pedagogickom výskume.

Dá sa predpokladať, že postup tvorby príbehu ešte zosilňuje proces morálneho učenia sa. Dobre napísaný príbeh s morálnou dilemou (teda autor príbehu sa vyvaroval vyššie uvedených chýb) demonštruje nielen porozumenie situácii s morálnou dilemou, ale zakladá určité východisko pre úspešné riešenie tematizovanej situácie. Precízna analýza situácie, jej morálnosti, kontextových faktorov a zúčastnených bytostí núti tvorcu uvedomiť si mnohé aspekty morálnej dilemy. Analogicky by som proces tvorby príbehu s morálnou dilemou prepojil s hraním šachu, kde hráč má dvojúlohu, je súčasne aj svojim protihráčom; hrá šach sám proti sebe. Rozloží figúrky na šachovnici tak, aby sa kráľ nedal zachrániť. Figúrky sú situačné kontexty príbehu, kráľ predstavuje hodnoty, ktoré budú obetované. Autor príbehu rozhodne, ktoré hodnoty to budú a prečo sa nedajú zachrániť. Následne v spoločnej diskusii sa overí spoločenská morálna akceptovateľnosť tohto rozhodnutia.

Pod'akovanie: Vydanie tejto publikácie bolo finančne podporené grantom KEGA 028UMB-4/2021.

Literatúra

- Kaliská, L., Kaliský, J., Čižmáriková, K. (2013a). *Morálny vývin stredoškolskej mládeže*. Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta.
- Kaliský, J. (2013b). Morálna inteligencia, jej filozofické východiská a pedagogické konzekvencie. In Kaliský, J. (zost.). 2013. *Dobro a zlo, alebo o morálke I. Psychologické a filozofické aspekty morálky v edukácii. (Zborník vedeckých štúdií)*. PF UMB v Banskej Bystrici.
- Kaliský, J. (2015). Dilemy súčasnej doby využité v edukačnom procese metódou riešenia morálnych dilem. In *Univerzitné vzdelávanie v dilemách súčasnej doby 2 : zborník štúdií z medzinárodnej vedeckej konferencie pri príležitosti 60. výročia vysokoškolského vzdelávania učiteľov v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta.
- Lajčiaková, P. (2008). *Psychológia morálky*. Akademické nakladateľství Cerm.
- Lind, G. (2009). *Moral ist lehrbar*. Oldenbourg Schulbuchverlag.
- Lind, G. (2013). Moralische Kompetenz. In Dippelhofer-Stiem, B. & Dippelhofer, S. (Hrsg). *Erziehungs- und Bildungssoziologie, Enzyklopädie Erziehungswissenschaft*. Juventa-Verlag.
- Rovňanová, L. 2016. Morálne dilemy v edukácii. In *Vychovávateľ' : časopis pedagógov*, roč. 64, č. 9–10, s. 33–40.
- Vacek, P. 2011. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Gaudeamus.

Životopis

Doc. Ján Kaliský, PhD. vyštudoval dejiny filozofie a nemecký jazyk na Filozofickej fakulte UKF v Nitre. Doktorát z dejín filozofie získal obhájením práce *Povaha renesančného skepticizmu* a habilitoval sa v pedagogike výskumom ekologických hodnôt v kontexte kurikula etickej výchovy. Na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici pracuje od r. 2005, garantoval študijný program *učiteľstvo etickej výchovy* do r. 2021, v súčasnosti prednáša etické a filozofické disciplíny najmä v rámci Pedagogickej fakulty. Odborne sa venuje filozofickej a pedagogickej antropológii, ekoetike, filozofii výchovy. Mnohé výskumy venoval komparácii etickej výchovy voči ďalším európskym ekvivalentom tohto predmetu, mravnému rozvoju žiaka, koncepcii P4C (filozofovanie s deťmi ako prostriedok rozvoja myslenia), vyučuje environmentálnu výchovu a zážitkovú pedagogiku.

Kontakt

doc. Mgr. Ján Kaliský, PhD.

Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici
Ružová 13, Banská Bystrica
jan.kalisky@umb.sk